

KANDIDAT

3472

PRØVE

EX-100 1 Examen philosophicum

Emnekode	EX-100
Vurderingsform	Skriftlig eksamen
Starttid	15.12.2016 07:00
Sluttid	15.12.2016 12:00
Sensurfrist	08.01.2017 23:00
PDF opprettet	10.10.2017 10:58
Opprettet av	Emma Hansen

1 **Generell informasjon EX-100 15.12.2016**

- Ja
- Nei

Riktig. 0 av 0 poeng.

2 **EX-100 15/12-16 Del 1: Filosofihistorie**

Jeg har valgt å ta for meg oppgave 1 og vil derfor gjøre rede for filosofiens framvekst og sentrale spørsmål som naturfilosofene forsøkte å besvare. Vi skal først kikke på hvordan forutsetningene i samfunnet stod i forhold til mottakelighet for nye inntrykk, før vi beveger oss over på overgangen fra mytisk til logisk verdensbilde. Deretter skal vi se på generelle trekk ved naturfilosofer og ulike teorier til tre sentrale naturfilosofer i følgende rekkefølge: Thales, Heraklit og Demokrit.

Naturfilosofene levde i oldtiden, i en tid hvor økonomien vokste og flere handelsforbindelser ble opprettet. Dette førte til interaksjon med andre kulturer og nye inntrykk, for eksempel lærte dem matematikk og astronomi fra egypterne og babylonerne. Samfunnet var nemlig svært mottakelig for nye inntrykk ettersom det ikke var en sterk religiøs makt som styrte og heller ingen strenge tilbødningsritualer. Befolkningen hadde også mye fritid, som stimulerte til filosofi. Å filosofere ble på denne tiden sett på som å tenke logisk. Å tenke har lenge blitt sett på som en parallell til å sanse, de skilte altså ikke det åndelige eller tanken med det å sanse.

Tiden gikk fra en mytologisk tankegang til logos. Mytologien var basert på fortellinger eller en slags type eventyr som var oppdiktet og kunne overføres i generasjoner. Disse inkluderte ofte skikkelser eller guder, men mytologien var ikke bare oppdikning og sprøyt, det inneholder ofte et sentralt budskap. Vi kan sammenlikne det med en film. Som oftest lages ikke filmen ut fra en sann historie, men er oppdiktet. Likevel har filmer ofte budskap som når oss, til tross for at det er fiksjon. På samme måte er det med den mytologiske tanken. Det var altså dette man bevegde seg bort ifra, og som måtte vike for logos. Logos var en ny tankegang hvor man ville finne det objektive i virkeligheten, noe som var sant, viten eller tiltalende for fornuften. Naturfilosofene var altså de første filosofene og rettet fokus mot naturen, derav navnet, for å finne en forståelse av virkeligheten. Naturfilosofene skilte ikke mellom natur og kultur, slik som hovedtanken til sofistene (som kommer senere i filosofiens historie) "naturen slik den er i seg selv og det politiske fellesskap slik mennesket lager den". Å fokusere på naturen bød på utfordringer, ettersom naturen stadig var i endring. Vannet strømmet ned elven, bladene faller av trærne og nye blomstre ut, blomster spirer for så gå til grunne, været varierer og påvirker naturen, årstidene kommer og går. Det oppstod altså et erkjennelsesproblem, nemlig forandringsproblemet. Naturfilosofene prøvde derfor å finne det uforanderlige i det foranderlige, et urstoff. Vi skal nå se på teoriene til naturfilosofene Thales, Heraklit og Demokrit.

Thales kom fra Milet og er den første naturfilosofen vi kjenner til. Han var visstnok en legendarisk skikkelse ettersom han forutså en rik olivenhøst, i tillegg til en solformørkelse. Vi har ikke noe fragmenter etter Thales, så vi tar derfor utgangspunkt i Aristoteles. Aristoteles tok for seg tidligere filosofer og tolket disse ut fra sine egne teori og sammenliknet disse. Det er derfor vanskelig å vite om dette er det Thales *egentlig* mente. Han mente at alle tings første prinsipp og innerste vesen er vann. Vann er altså det uforanderlige i det foranderlige for Thales. Han observerte nemlig at vann kunne gå opp i ulike tilstander og hadde ulike egenskaper i forhold til den tilstanden det befant seg i. Planter og dyr var avhengige av vann for å overleve, salt og sukker løser seg opp i vann og kunne omdannes til damp og is. Selv om Thales observerte dette, altså sanset det via synet, betegnes han ikke som empirist. Som vi så tidligere, skilte man ikke det å tenke og det å sanse. Vann er altså urstoffet og spesialstoffet. Vann finnes i to hovedtilstander, som er (i) vann i sin "normale" form (flytende) og (ii) vann i tilstand som alle andre ting. Thales mente at vann hadde en guddommelig kraft i den forstand at vann var "levende" og gav livskraft til jorden. Med andre ord hadde Thales en svært konkret teori, videre skal vi se på Heraklit og Demokrit, som begge har mer abstrakte og teoretiske tanker som man ikke kunne observere, men gripe med tanken.

Heraklit uttrykte at "ild er alts opphav", med dette mente han at alt kan gå til grunne i eller gå opp i ild. Dette er likevel ikke Heraklits urstoff. Han mente at det uforanderlige i det foranderlige ikke var et tilgrunnliggende stoff, men et overordnet samspill. Dette samspeillet var *logos*. Logos kunne man ikke sanse, men erkjenne med tanken. Logos holdt orden i virkeligheten, som på en måte opprettholdt spillereglene slik at virkeligheten var i kosmos, fremfor kaos. Ved at motsetninger strider mot hverandre i krig og kamp, opprettholdes verden i kosmos, "sykdom gjør sunnhet lystbetont" mente Heraklit. Logos er det guddommelige som råder over verden. Heraklit uttrykte også "alt flyter", naturen er i konstant bevegelse og han knytter det til at man ikke kan bade i samme elv to ganger. Dette strider mot Parmenides teori, han mente at alt står stille, og dersom du står foran han og vifter med armen, så er det sansene som spiller han et puss.

Demokrit lever i middelalderen, men tar for seg samme tematikk som Thales og Heraklit. Demokrit er atomist og mener derfor at det uforanderlige i det foranderlige er atomer. Alt oppstår på grunn av at atomer hekter seg sammen, og alt går til grunne på grunn av at atomene går fra hverandre. Han mener at atomene har fire egenskaper, de er (i) evige, (ii) uskapte, (iii) beveger seg via støt og (iiii) kan hekte seg sammen og gå fra hverandre. Aristoteles mente at alt hadde form og stoff, Demokrit mente at stoffet er atomer, og atomene kan ha ulik form og størrelse. Demokrit er ateist, han mener det eneste som finnes i verden er atomer og tomrom, som atomene kan bevege seg i. Etter naturfilosofene råder en ny tankeretning, nemlig samfunnsorienterte tenkere (sofistene og sokrates). Etter krig var samfunnet splittet, og tvil og rådvillhet herjet. Man prøvde da å finne ut av hvordan man bør leve, samt hva som er rett og sant .

Som vi har sett gikk verden fra et mytologisk syn til en mer teoretisk retning, logos. Samfunnet var mottakelige for nye inntrykk og ble påvirket av disse nye kulturene. Naturfilosofene var opptatt av å finne svaret på hva som er det tilgrunnliggende stoffet i virkeligheten. Thales' urstoff er vann, mens Heraklit og Demokrit kommer noe lengre i utviklingen og utarbeider mer teoretiske og abstrakte teorier. Heraklit mener det uforanderlige er logos og Demokrit mener at det er atomene. Utover dette har de alle noen tanker som omhandler det guddommelige.

Besvart

3 EX-100 15/12-16 Del 2: Etik

- 1.
- 2.

Jeg har valg oppgave 1 og skal derfor gjøre rede for Kants etik. Først skal vi se på det kategoriske imperativ og hva frihet egentlig innebærer. Vi beveger oss over på moralloven som motivasjon og den individuelle friheten, samt yttingsfriheten, for så ta for oss noe ulemper med Kants pliktetik. Vi avslutter med en konklusjon og svarer på Kants tanker om vi har en fri vilje.

Immanuel Kant følger en deontologisk etik, kalt pliktetikken. Pliktetikken hovedidé omhandler frihet i stor grad, hvor man skal frigjøre seg selv fra ytre påvirkning, indre følelser, drifter og spontane ønsker ved å følge moralloven. Moralloven blir formulert i det kategoriske imperativ, som har to formuleringer. Den første formuleringen sier at din handling skal kunne bli en handlingsregel (maksime) i form av en allmenn lov. Altså at dersom handlingen din kan universaliseres, er den gyldig. Dette er kategorisk som vil si at du skal, uten unntak. Den andre formuleringen sier at man aldri skal bruke et annet individ kun som et middel, men også som et mål. Denne formuleringen inkluderer menneskeverdet i stor grad, og at man ikke skal heve seg selv over andre. Når man handler, er handlinger moralsk dersom den kan universaliseres og at du ikke bruker andre kun som et middel, men også som et mål. Kjøp og salg er gjensidig, og man har valgfrihet om man vil inngå avtalen eller ei. Men betyr valgfrihet at det er moralsk? Nei, en part kan være tvunget av eksempelvis økonomiske problemer som gjør at personen intet har annet valg enn å akseptere handelen. Dette kan være surrogati, organdonasjon, outsourcing eller fabrikkarbeidere i Bangladesh.

Frihet er motsetning til tvang, ikke plikt. Det som inngår i å kunne handle fritt er at man må ha kunnskap og kontroll. Kunnskap innebærer at du vet det som er nødvendig å vite og har kunnskap fra ulike perspektiver. For at du skal ha kontroll må du ha selvbestemmelsesretten, altså at så lenge du har mulighet til å kommunisere på noen som helst måte, skal du bestemme over deg selv. Å ha kontroll innebærer også at man skal være fri fra tvang, dersom man blir tvunget til noe vil man ikke kunne stå ansvarlig for valget eller handlingen. Frihet et ansvarets og moralens grunnleggende forutsetning. Hvis vi tar for oss eksempelet i forrige avsnitt, kan vi ikke påstå at personer i disse situasjonene alltid har fri vilje.

Vi skal se på hva frihet egentlig er. Frihet blir ofte sett på som fravær fra ytre påvirkning, dette kan være eksempelvis juridisk, fysisk eller teknologisk påvirkning. Dette kalles negativ frihet. Det er noe du har, enten er det der eller ikke. Er dette tilstrekkelig? Er det for smalt? Et bredere perspektiv er *positiv frihet*, dette er noe du kan være. Det inkluderer at man tar stilling til noe og engasjerer seg. Mennesket er sosialt betinget og har evne til fornuft, mener Kant, og det som skiller mennesker fra planter og andre dyr er vurderingsevne og selvkontroll. Mennesker fungerer bedre i fellesskap og å leve i et samfunn er ikke bare kontrollerende, men konstruerende. Med andre ord vil ikke fellesskapet bare begrense individet, men gi mulighet til utfoldelse. Viljen er nemlig heteronom, som betyr at den påvirkes i stor grad av ytre forhold, og det kan være en prøvelse å skulle ta stilling til noe, når lyst og plikt kolliderer. Når man handler, må man ha moralloven som motivasjon (konsekvensene er ubetydelig, imotsetning til utilitarismen), du handler slik på grunn av at moralloven sier det. Moralloven er autonom, bestemmer om hvordan du skal handle og det er den du skal følge, uten unntak. Moralloven har noen områder som ikke gjelder, dette er selvmotsigende handlinger som å jukse med vitnemåler, på grunn av at dersom alle skulle gjøre det ville vitnemålet ikke ha noen verdi. Man kan heller ikke formulere moralloven i smal forstand, hvor du gjør unntak for deg selv, eksempelvis "det er akseptabelt for mennesker ved navn Kari Nordmann å jukse på EX100 eksamen desember 2016".

Den individuelle friheten er den mest verdifulle friheten. Ved rasisme blir mennesket ufritt ettersom man ikke kan bevise sin uskyld. Det umoralske ved rasisme er også at man trekker konklusjoner basert på ulogiske skillelinjer.

Dersom man har yttringsfrihet skal man kunne ytre sine meninger, selv om det strider mot den "normale" oppfatningen. Man skal likevel ikke forby motstridende argumenter eller meninger, det finnes lovverk som regulerer hat og hets, men kontroversielle meninger burde ikke forbys, det ville gjort et liberalt samfunn til illiberal. Samtidig ville dette stride mot kjernen og hensikten med yttringsfrihet. Det er ikke illiberal å ytre kontroversielle meninger, men det er umoralsk og illiberal å forby dem.

Det finnes noen sentrale ulemper med pliktetikken. Kants pliktetikk sier at man aldri skal lyve, uten unntak, men kun en fanatiker vil si det er umoralsk å bryte et løfte om å drepe noen. Når det gjelder barn, vil det kunne ta stor skade dersom barnet alltid fikk vite sannheten. For eksempel hvis moren hadde forlatt spedbarnet sitt i en søppeldunk og noen andre fant barnet og tok vare på det, kunne det skade barnet å få høre (når det er et par år gammelt) at mammaen din etterlot deg i en søppeldunk fordi hun ikke ville ha deg. Et annet eksempel kan være om barnet ble født med en alvorlig funksjonshemming, slik at foreldrene må eksempelvis si opp jobben de er lidenskapelig opptatt av for å være hjemme med barnet. Man vil da ikke få noe godt ut av å fortelle barnet at mamma og pappa sluttet jobben sin og er slitne på grunn av at det krever mye å ta vare på deg. Selv om foreldrene elsker barnet høyest av alt, og barnet vet dette, vil det være svært tøft for barnet å takle hele sannheten.

Vi har sett at frihet kan være mer enn fravær fra ytre påvirkning, og frihet har visse krav som må være innfridd for å gjelde. Det kategoriske imperativ sier at man skal kunne universalisere maksimen og at man ikke skal bruke andre kun som et middel. Mennesket har vurderingsevne og selvkontroll, i tillegg til å være sosialt betinget og evne til å tenke fornuftig. Moralloven skal være motivasjonen for handling og man skal verne om yttringsfrihet. Vi ser noen klare ulemper med Kants pliktetikk, spesielt når det gjelder krav om ærlighet og å ikke bryte løfter. Ifølge Kants pliktetikk blir vi påvirket i stor grad av både indre og ytre faktorer, plikten skal frigjøre oss fra disse faktorene slik at man kan foreta moralske handlinger som er i overensstemmelse med moralloven. For å kunne ta frie valg må man ha nødvendig kunnskap og kontroll. Viljen er heteronom, som vi så tidligere betyr at den påvirkes fra ytre forhold, men Kant mener at mennesket har selvkontroll (dette skiller oss fra dyr) og skal derfor ha kontroll over den. Plikten er altså kilden til frihet.

Besvart